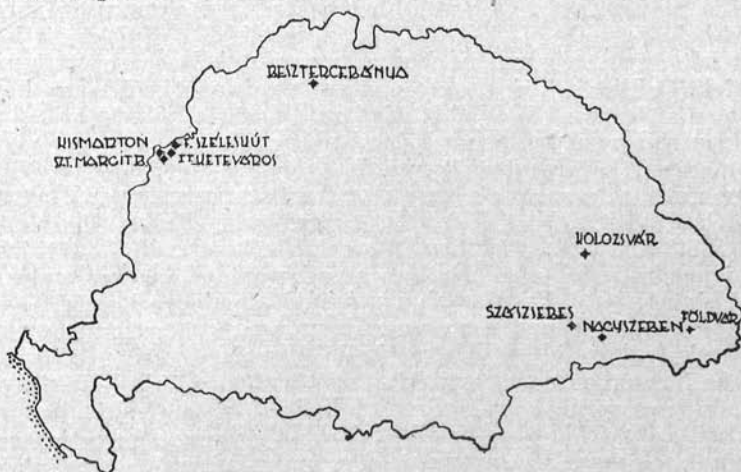

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Két, Krisztust az Olajfák hegyén ábrázoló ismeretlen erdélyi dombormű a XV. századból. A Dunántúli Szemle 1940. évfolyamában már megtörtént az első kísérlet Krisztust az Olajfák hegyén ábrázoló hazai gótikus domborműveink összegyűjtésére és stíluskritikai alapon való feldolgozására.¹ Azonban ekkor Erdélynek az anyaországhoz azóta visszatért részei még megszállás alatt voltak s így a magyar kutatásnak nem volt módjában az erdélyi emlékeket a helyszínen tanulmányozni. Erdély műemlékanyagának megismerésére tehát csak az 1914–18-as világháború előtti, ma már avult fényképekből, vagy Roth Vikornak a magyarságtudomány szempontjából erősen elfogult munkásságából nyílt lehetőség. Azonban Erdély egy részének felszabadulása után kelet felé is megnyílt az út a magyar kutató előtt. Az idevonatkozó kutatások tehát 1941-ben már a helyszínen voltak folytathatók. Az alábbi sorok e véglegesnek még ma sem mondható kutatómunka eredményeiről kívánnak beszámolni.

Tudományos irodalmunk Nagymagyarország területén ezideig hét darab Krisztust az Olajfák hegyén ábrázoló domborművet tartott nyilván. Ez az emlékesoport újabban két további alkotással bővül s ezzel a Nagymagyarországon ismert domborművek száma kilencre s az Erdélyben lévőké négyre emelkedik (1. kép).

1. Krisztust az Olajfák hegyén ábrázoló domborművek előfordulási helye

Az egyik dombormű Földvállról való s meglehetősen rongált állapotban maradt ránk (2. kép). Négyzetet megközelítő tükrében jobboldalt, az Olajfák hegyének szikláján, a nyomokban kivehető kehely előtt térdepel Krisztus: feje, felsőteste s minden bizonnyal imára kulcsolt keze letörött már és csak keresztel díszített discsőre őrizte meg fejének szélrajzát. Aránylag épen fennmaradt alsó testét hatalmas ráncokban leomló köpeny takarja; emiatt csupán jobb lábafeje látszik. Krisztus feje fölött a jobb felső sarokban egykor égből

¹ Ifj. Csemegi József: Krisztus az Olajfák hegyén (Kny. a Dunántúli Szemle 1940 évf. 43. l.).

alászálló angyal volt látható. Belőle csak bal kezefeje maradt meg épen, amint a Jézus feje fölött ellebbenő mondatszalatot tartja. A mondatszalat nagyjából az Istenember testtartását követi s a szemet a dombormű bal alsó sarkába vezeti, hol a Krisztust kísérő tanítványoknak majd felismerhetetlenségig elroncsolt alakja vehető ki. Mögöttük fonott vesszőkerítés s a háttérből kiemelkedő két erősen stilizált lombozatú fa tűnik elő.

A faragvány képszerkesztés szempontjából igen laza s típus szerint hazai emlékműanyagunk egyik csoportjába sem sorozható be. Faragása vidéki kőfaragó kezére vall, ki mind a kompozíció, mind pedig a faragástechnika szempontjából gyöngye képességekkel rendelkezhetett. Épen ezért a dombormű pontosabb kormeghatározása is nehézségekbe ütközik, de annyi a hazai emlékműanyag ismeretében mindenesetre megállapítható, hogy faragványunk a XV. század első harmada előtt nem készülhetett el mert a nagyszebeni és szászsebesi, minden valószínűség szerint azonos kéztől származó s hasonló tárgyú domborműveket időben nem előzhette meg.

A másik faragvány Kolozsváron a Szent Mihály templom déli falába van befalazva s az idő ugyancsak erősen megviselte (3. kép). Alakja álló téglalap, melynek alján s baloldalán építészeti formaelemek gyér, de biztosan megállapítható maradványai vehetők ki. A fal hézagaiból ítélve valószínű, hogy a domborművet egykor felülről is architektúra (kőátortető és fiatornyok) zárta le. A tulajdonképeni dombormű alsó felét sziklás táj tölti ki, mely előtt egykor a tanítványoknak ma már felismerhetetlenségig elpusztult fekvő alakja volt látható. A sziklák jobboldalt esúcsban végződhetnek, ezen állhatott a kehely, mely előtt balról Krisztus térdelt. Alakja s a kehely felé kinyújtott két karja még ma is eléggé kivehető. A kehely fölött újra hatalmas törésfelület éktelenkedik, azonban aljának vonalából arra következtethetünk, hogy a dombormű a jobb felső sarokban felhőket ábrázolt, melyből minden bizonnyal az Atyaisten tekintett alá.

A dombormű határozottan korai jellegű, erre mutat az architektonikus formaelemek stílusa s azoknak keretként való alkalmazása is.² Továbbá erre vall az is, hogy alkotója a XV. század első negyedében kialakult osztrák Lasse-i, illetőleg Grosspöchlarn-i eredetű ikonográfiai ábrázolásmódot még nem ismerte, habár ennek hatása az e korból való hazai emlékműanyagban mindenütt kimutatható. Ezen az alapon tehát e dombormű az 1400-as évek elejére keltezhető s így benne a magyar Krisztust az Olájfák hegyén ábrázoló domborművek legkorábbi példányát kell látnunk.

Meg kell azonban még egy közlésről emlékeznünk; eszerint okleveles adat maradt fenn arról, hogy a Szent Mihály templom déli oldalán 1401-ben egy Krisztust az Olájfák hegyén ábrázoló domborművet helyeztek el.³ Miután faragványunk elhelyezése, tartalma és a stíluskritikai vizsgálatokból megállapított valószínű kora e levéltári adattal teljesen megegyezik, ezért bizonyossággal állítható, hogy az említett oklevél e domborműről emlékezik meg. Így tehát a kolozsvári, Krisztust az Olájfák hegyén ábrázoló faragvány 1401-ben készült el s került mai helyére.

Ifj. Csemegi József

² Az architektonikus elemeknek keretként való alkalmazására ausztriai például a bécsi-újhegyi emlékoszlop (1389 körül) és a St. Leonhard a Forst-i templom (1390 körül) domborműve szolgáljon. E korai darabokon is inkább az Atyaisten mellképe jelenik meg a felhők között, amint szent Fia fohászzkodását fogadja (Máté XXVI:39., Márk XIV:36.), a kései alkotásokon viszont többnyire angyal száll Krisztushoz az égből (Lukács XXII:43.).

³ Grandpierre Edit: A kolozsvári Szent Mihály templom. Bp. 1936 6. 1. és 28. jegyz.

2. Krisztus az Olajfák hegyén
Földvár (XV. sz. közepe).

3. Krisztus az Olajfák hegyén
Kolozsvár, Szt. Mihály-templom
(1401).